การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

An Application of Aparihariyadhamma With the Participation of Community in Wat Loung Subdistrict, Phonpisai District, Nongkhai Province

พระครูวินัยธรนิติภูมิ ธมฺมธโร (วรสิษฐ์)
Phrakruvinayathornnitiphum Dhammadaro (Vorasit)
บุญส่ง สินธุ์นอก
Bunsong Sinnok
สมเดช นามเกตุ
Somdej Namket
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E: mail: 6502205009@mcu.ac.th

(**Received**: July 28, 2024/ **Revised**: August 28, 2024/ **Accepted**: August 29, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักอปริหานิยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

หลักอปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม 3) ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม 4) มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น 5) ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรีตามกฎหมายและระเบียบขององค์กร 6) ให้ความเคารพต่อสถานที่ 7) ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญ

การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ใน 5 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชุมเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมหรือในโครงการพัฒนาชุมชน 5) การมีส่วนร่วมเข้าไปสังเกตการณ์การทำงานของผู้รับจ้างภายนอก และติดตามผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน

การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม; การมีส่วนร่วม; ชุมชน

Abstract

The purposes of this research are; 1) to study the principles of Aparihaniyadhamma in Buddhism 2) to study the participation of the community in Wat Loung Subdistrict, Phonpisai District, Nongkhai Province and to apply the principles of Aparihaniyadhamma and the participation of the community in Wat Loung Subdistrict, Phonpisai District, Nongkhai Province. This research is qualitative research by using the in depth of interviewing the key informants of 25 subjects and then the data are analyzed by descriptive methods.

The research results found that:

Principles of Aparihaniyadhamma in Theravada Buddhism From the study of the Tripitaka, it is a principle which is the foundation of impermanence. It is for prosperity as follows: 1) meet regularly 2) meet together in unison End the meeting together in unison. 3) Do not set rules that are contrary to the existing regulations. 4) Have respect for superiors in the hierarchy. 5) Honor and protect women's rights according to the law and regulations of the organization. 6) Respect the place. 7) Provide care and attention to visitors considered an important person.

Participation of the Wat Luang subdistrict community Phon Phisai District Nong Khai Province in 5 areas: 1) community participation in community development 2) community participation in meetings to present various matters necessary for community development 3) community participation community in community activities or projects. 4) Participation of communities that receive benefits in activities or in community development projects. 5) Participation in observing the work of outside contractors and follow up on the performance of community development projects.

Application of the principles of Aparihaniyadhamma in 5 areas: 1) Participation in community development 2) Participation in decision making 3) Participation in operations 4) Participation in receiving benefits 5) Participation in evaluation without setting rules that conflict with the old regulations.

Keywords: An Application of Aparihariyadhamma; the Participation; Community

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้านมารวมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา และต้องเริ่มจากส่วนที่เล็กที่สุด นั่นก็คือ การพัฒนาคนในชุมชนให้มีความร่วมมือ ร่วมใจกันในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์และท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระบบทุนนิยมและสังคมของโลกในยุคปัจจุบัน การอยู่รวมกันของสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในฐานะต่าง ๆ ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีและการติดต่อ เป็นต้น บางครั้งการอยู่รวมกันของคน ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด ปัญหาการละเมิดสิทธิ ปัญหาการขัดแย้ง เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นอาจมีสาเหตุอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านความคิดของแต่ละคน ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่สังคมมีปัญหาขึ้นจะเป็นด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้หมดสิ้นไปได้ก็หาเป็นใครที่ไหนไม่ หากแต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุก ๆ คนในสังคมนั่นเอง ที่จะต้องร่วมใจกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมของตนเองให้ดีและมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมในสังคมในการร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จึงเป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุก ๆ คนควรที่จะตระหนักเอาใจใส่และสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด (จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2532: 35)

รัฐธรรมนูญปี 2560 ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 ฉบับนี้ รับรองสิทธิของประชาชนไว้มากมายประเด็นที่น่าสนใจคือสิทธิของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกระบวนการกำหนดนโยบาย ออกกฎหมายที่จะมีผลกระทบต่อตัวเองในรัฐธรรมนูญซึ่งเขียนไว้ว่า “มีส่วนร่วม” ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – พ.ศ. 2579) เป็นกรอบอย่างหนึ่งในการจัดทำนโยบาย การจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลในการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมาย “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูงเป็นประเทศพัฒนาแล้ว และสร้างความสุขของคนไทยสังคมมีความมั่นคงเสมอภาคและเป็นธรรมหรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว ทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้าแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้ว เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อยต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2550: 79)

การพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วย ซึ่งครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนาทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องโดยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผน ดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหารนโยบายและลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ความร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งประชาชนจะ

ต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตกลงใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนงานและโครงการพัฒนา การติดตามและประเมินผล แผนและโครงการและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาในอดีต ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่มีค่อนข้างน้อย จะมีส่วนร่วมเฉพาะการเลือกตั้งเท่านั้น ส่วนด้านการพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ ก็จะเป็นเพียงผู้รับเท่านั้น ไม่ได้แสดงความคิดเห็นมากนัก (ปัญญา เฉลียวชาติ, 2560: 47)

อปริหานิยธรรม 7 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ประชุมกันมากครั้ง 2. พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชี พึงทำ 3. พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรมที่วางไว้เดิม 4. พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะเคารพ นับถือ บูชาเจ้าวัชชีผู้มีพระชนมายุมากของชาววัชชีและสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่า เป็นสิ่งควรรับฟัง 5. พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังไม่ฉุดคร่าขืนใจกุลสตรีหรือกุลกุมารีให้อยู่ร่วมด้วย 6. พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังสักการะเคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชีของชาววัชชีทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป 7. พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังจัดการรักษาคุ้มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า “ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มาพึงมาสู่แว่นแคว้นของเรา และท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุก” พวกเจ้าวัชชีพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่พวกเจ้าวัชชียังมีอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่และใส่ใจอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ จะเห็นได้ว่า เจ้าลิจฉวีที่ได้รักษาธรรมก็จะสามารถรักษาบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุขอยู่ตราบนานเท่านาน เช่นเดียวกับการบริหารงานหรือการบริหารองค์กรให้คงอยู่ได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ตามแนวทางของหลักธรรมดังกล่าวก็สามารถทำได้เช่นกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/10/135/81)

ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้นำองค์กรท้องถิ่นในตำบลวัดหลวง จะสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชนตำบลวัดหลวงอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการของชาววัชชี ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ในพระสูตรว่า “สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สารันททเจดีย์เขตกรุงเวสาลีครั้งนั้น เจ้าลิจฉวีหลายองค์ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาท แล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ดังนี้ว่า การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ในการพัฒนาชุมชนและกิจกรรมอื่น ๆ ในตำบล วัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้นำองค์กรจะต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพ มีวิสัยทัศน์

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาหลักอปริหานิยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท

2.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

2.3 เพื่อการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาในเชิงเอกสาร ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้มาซึ่งการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีวิจัยไว้ ดังนี้ 1) การศึกษาในเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลในเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากหนังสือ ตำรา บทความ รายงานการวิจัย เอกสารงานวิจัย และข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบไปด้วย 1) พระสงฆ์ จำนวน 3 รูป 2) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดหลวงหรือผู้แทน จำนวน 3 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดหลวง, ผู้ใหญ่บ้านแดนเมือง 3) ข้าราชการ, พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลวัดหลวง จำนวน 11 คน 4) ประชาชนบ้านแดนเมือง ตำบลวัดหลวง จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 25 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะวิจัย และประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา (ผู้ให้ข้อมูลหลัก) แล้วยกร่างแบบสัมภาษณ์ 2) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจความถูกต้องของเนื้อหา 4) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขความถูกต้องของเนื้อหาตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา 5) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน 6) นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ 7) นำแบบสัมภาษณ์ลงสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 2) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ข้อมูลที่เป็นเอกสารงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หนังสือหรือตำรา เอกสารงานวิจัยและเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ 3) ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 รูป/คน 3) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 25 รูป/คน จำนวน 25 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมด

แล้ว ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ 4) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มาจำนวน 25 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวกและง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มเพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์ 2) ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ เหตุการณ์ สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้น แล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา 3 เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

4. ผลการวิจัย

หลักอปริหานิยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาในพระไตรปิฎก เป็นหลักธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมปรึกษาหารือกัน เป็นประจำทุกเดือน 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม ตามระเบียบวาระการประชุม และอยู่จนครบกำหนดเวลาประชุม 3) ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม ไม่ตั้งกฎระเบียบใหม่อันไม่เป็นธรรมที่ขัดต่อระเบียบเดิม 4) มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น 5) ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรีตามกฎหมายและระเบียบขององค์กร 6) ให้ความเคารพต่อสถานที่ แต่งกายให้ถูกกาลเทศะและมีมารยาทสังคม 7) ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญ โดยให้การต้อนรับอย่างจริงใจ ทำให้ผู้มาเยือนเกิดความประทับใจและอยากกลับมาเยือนอีก

การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ใน 5 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชุมเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมหรือในโครงการพัฒนาชุมชน 5) การมีส่วนร่วมเข้าไปสังเกตการณ์การทำงานของผู้รับจ้างภายนอก และติดตามผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน

การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย นำไปประยุกต์ใช้ใน 5 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม, ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรี, ให้ความเคารพต่อสถานที่ และให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม, มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา และให้ความเคารพต่อสถานที่ 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์, พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม, ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม, มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา และให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา และให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน

5. อภิปรายผล

หลักอปริหานิยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาในพระไตรปิฎก เป็นหลักธรรม ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำทุกเดือน 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม ตามระเบียบวาระการประชุม และอยู่จนครบกำหนดเวลาประชุม 3) ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม ไม่ตั้งกฎระเบียบใหม่อันไม่เป็นธรรมที่ขัดต่อระเบียบเดิม 4) มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น 5) ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรีตามกฎหมายและระเบียบขององค์กร 6) ให้ความเคารพต่อสถานที่ แต่งกายให้ถูกกาลเทศะและมีมารยาทสังคม 7) ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญ โดยให้การต้อนรับอย่างจริงใจ ทำให้ผู้มาเยือนเกิดความประทับใจและอยากกลับมาเยือนอีก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉลิมพล จินา (2563) ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลประตูป่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลประตูป่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน การมีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ การใช้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มีคุณภาพ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร และเสริมสร้างรากฐานประชาธิปไตยท้องถิ่นให้เกิดขึ้นในอนาคตได้ตามความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ตำบลประตูป่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน โดยรับฟังความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้คุณภาพกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น จากเวทีการประชาคมในแต่ละครั้งก่อนจะนำมาบรรจุ ยกขึ้นเป็นร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นและทางเทศบาลตำบลประตูป่า ควรจัดเวทีในการรับฟังประชาชนให้บ่อยขึ้น บางครั้งยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมของประชาชนรุ่นใหม่ๆ ที่กำลังเติบโตบางทีประชาชนเหล่านั้นอยากจะมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ทันสมัยเกิดการพัฒนาโดยความคิดเห็นของประชาชนคนรุ่นใหม่ เป็นต้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขมานันท์ ขบวนฉลาด (2564) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลประทัดบุ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า อปริหานิยธรรม หมายถึง ธรรมของผู้ปกครองหรือของผู้บริหารอันเป็นที่ตั้งแห่งความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีความเสื่อม มี 7 ประการได้แก่ (1) หมั่นประชุมกันเป็นประจำ (2) พร้อมเพรียงกันประชุม (3) ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ (4) เคารพนับถือผู้ใหญ่ (5) ไม่ลุแก่อำนาจ(6) ให้ความเคารพนับถือบูชาและบำรุงรักษาพุทธสถาน (7) การจัดการอารักขา บำรุง คุ้มครอง โดยธรรมแก่พระสงฆ์

การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ใน 5 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชุมเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมหรือในโครงการพัฒนาชุมชน 5) การมีส่วนร่วมเข้าไปสังเกตการณ์การทำงานของผู้รับจ้างภายนอก และติดตามผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร) (2556) ได้ศึกษาวิจัย “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุรสิทธิ์ ไชยสังกา และคณะ (2567) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า 1) การนำหลักอปริหานิยธรรม 7 ไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมทางการเมืองที่ส่งผลต่อการมี

ส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาตลอดถึงบรรพชิตในศาสนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการเคารพสักการสถานของประเทศชาติบ้านเมือง ด้านการให้เกียรติสตรี ยอมรับความเท่าเทียมสตรีและบุรุษ (ด้านการร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ทางการเมือง ด้านความพร้อมเพียงกันประชุม ด้านการเคารพประธานและความคิดเห็นของสมาชิกในที่ประชุม ละด้านการหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย นำไปประยุกต์ใช้ใน 5 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม, ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรี, ให้ความเคารพต่อสถานที่ และให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ และพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม, มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา และให้ความเคารพต่อสถานที่ 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์, พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม, ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม, มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา และให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา และให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพี เป็ญ (2566) ได้ศึกษาวิจัย “การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนมีระดับความคิดเห็นที่มีต่อต่อส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง และปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะประชาชนขาดความเข้าใจในหลักอปริหานิยธรรม ควรให้ความรู้ความเข้าใจถึงหลักอปริหานิยธรรมว่ามีความสำคัญ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จรัญ พุษฎีดอน และคณะ (2567) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยพบว่า 1.การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตรองลงมา คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษาด้านการเมืองและการบริหารด้านเศรษฐกิจส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสิ่งแวดล้อม2.ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศและระดับการศึกษาไม่แตกต่างกันส่วนจำแนกตามอายุ และอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. องค์ความรู้ใหม่

อปริหานิยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อเป็นไปเพื่อความเจริญ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมปรึกษาหารือกัน เป็นประจำทุกเดือน พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม ตามระเบียบวาระการประชุม และอยู่จนครบกำหนดเวลาประชุม ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม ไม่ตั้งกฎระเบียบใหม่อันไม่เป็นธรรมที่ขัดต่อระเบียบเดิม มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิสตรีตามกฎหมายและระเบียบขององค์กร ให้ความเคารพต่อสถานที่ แต่งกายให้ถูกกาลเทศะและมีมารยาทสังคม ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญ โดยให้การต้อนรับอย่างจริงใจ ทำให้ผู้มาเยือนเกิดความประทับใจและอยาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทุกคนจะต้องมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติภารกิจร่วมกันอย่างมีประสิทธิผล

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้ให้เกิดความสมบูรณ์ให้ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะใน 3 ประเด็น เพื่อเป็นทั้งแนวทางในการพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และสามารถนำไปแก้ไขและสู่ภาคการปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ชุมชนควรจะมีศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบครบวงจร มีห้องสมุดค้นคว้าทางหนังสือและทางระบบออนไลน์ โดยเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน

2) ชุมชนควรมีศูนย์อสม.ประจำหมู่บ้าน โดยมีเจ้าหน้าที่ อสม.อยู่ประจำศูนย์ทุกวัน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยและตรวจสุขภาพเบื้องต้นแก่ชุมชน

7.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) หน่วยงานภาครัฐหรือผู้นำชุมชน ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนการสอนในชุมชนทั้งออนไซต์และออนไลน์ ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อให้ชุมชนได้ศึกษาทั้งวิชาการและวิชาชีพ ทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้ชุมชนอีกทางหนึ่ง

2) ผู้นำชุมชน ควรจัดตั้งศูนย์กลางการจำหน่ายสินค้าที่เป็นจุดเด่นและเป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไป เช่น สินค้าทางการเกษตร งานหัตถกรรม และงานประดิษฐ์ต่าง ๆ ของชุมชน

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการแบบมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ

2) ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรม

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เขมานันท์ ขบวนฉลาด. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมเพื่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลประทัดบุ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. *วารสารมหาจุฬาคชสาร*. 12(1), 133-142.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2532). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จรัญ พุษฎีดอน และคณะ. (2567). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลตำบลพรสวรรค์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารรัฐศาสตร์ สาส์น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Online).* 3(1), 1 – 14.

เฉลิมพล จินา. (2563). การพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม ตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลประตูป่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูล. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). *แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน.* กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

ปัญญา เฉลียวชาติ. (2560). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากาบริหารเพื่อพัฒนาท้องถิ่น*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

พระมหาสุรสิทธิ์ ไชยสังกา และคณะ. (2567). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี.* 7(3), 53-82.

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร). (2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาฬี เป็ญ. (2566). การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดลพบุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*. 6(6), 226-239.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Adiwatthanasit J., et al. (1989). *Sociology*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House.

Chongwutthiwet N. (2007). *Community Development Concept*. Bangkok: Community Development Department, Ministry of Interior.

Cheliowchat P. (2017). Public Participation in Sub-district Development Planning of the Sub-district Administrative Organization, Nakhon Sawan Ok Sub-district, Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province. *Master of Arts Thesis in Local Administration for Development*. Graduate School: Nakhon Sawan Rajabhat University.

Jina C. (2020). Participatory Social Development According to the Buddhist Principles of Pratu Pa Subdistrict Municipality, Mueang Lamphun District, Lamphun Province. *Master of Buddhist Studies Thesis, Major in Social Development.* Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Khunchalat K. (2021). Application of the Principle of Non-Irrational Dharma for the Management of the Administrative Organization, Bu Subdistrict, Prasat District, Surin Province. *Journal of Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. 12(1), 133-142.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka, Mahachulalongkornraja vidyalaya Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House.

Phusadeedon C., et al. (2024). Application of the Principle of Non-Irrational Dharma 7 in Public Participation in the Preparation of Local Development Plans, Phonsawan Subdistrict Municipality, Selaphum District, Roi Et Province. *Journal of Political Science, Mahamakut Buddhist University (Online)*. 3(1), 1-14.

Phra Maha Surasit Chaisangka et al. (2024). Application of the 7 Aparihaniyadhamma Principles Affecting Political Participation of People in Maha Sarakham Province. *Journal of Mani Chettharam, Wat Chommani.* 7(3), 53-82.

Phra Maha Prakasit Sirimetho (Thitipasitkorn). (2013). Public Participation in the Development of the Sufficiency Economy Village of Ban Khlong Mai Community, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province. *Master of Buddhist Studies Thesis in Social Development*. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Mahalee Pen. (2023). Application of the Principle of Aparihaniyadhamma to Promote Political Participation of People in Lopburi Province. *Journal of Interdisciplinary Innovation Review*. 6(6), 226-239.